

היכלי תורה

רשת
שיעורי
תורה

פרנס החודש
להחזיק שיעורי התורה
הרב אברהם ב. לוי הי"ד
לזכר נשמת אביו
הרב נחום זצ"ל
נלב"ע כ' תשרי תשכ"ג.

ערש"ק פרשת תולדות ג' כסלו תשס"ז ☪ דף היומי בבלי: ביצה דף כ"ח ירושלמי: שבת כ"ב

נושאי ה'דף' בעלון:

נטילת חפץ שלא מידיעת בעליו
כשברור שבעליו היה מסכים לכך
(ביצה כ"ח)

גזל ואינו יודע ממי גזל - יעשה
בהם צרכי רבים
(ביצה כ"ט)

דין עצצועים שמשמיעים קול
ואיסור מחיאת כפיים בשבת ויום
טוב
(ביצה ל')

הפקעת חותמות שבקרקע בשבת
והשתמשות בשבת בלכבים
שנשארו מכניה
(ביצה ל"א)

הנמכת להבת הגז ביו"ט כשיכול
להדליק אש אחרת קטנה יותר
(ביצה ל"ב)

נשמה יתירה ביום טוב
(ביצה ל"ג)

דברים הקובעים למעשר
(ביצה ל"ד)

והשבוע בשלום:

היכלי הלכה

דיני השמל ביו"ט

❖ הדלקת השמל ביום טוב

❖ האם מותר להדליק השמל ביום
טוב ע"י גרמא בשעון שבת

❖ שימוש בחשמל שנעשה
בעבירה ביום טוב

מתוך "פניני ההלכה - מתיבתא"
עקב תקלה טכנית - גם השבוע
לא מופיע בעלון המדור

שואל נעניין

וחשיב נהלכה

ניתן לשלוח שאלות בהלכה,
ובשבועות הקרובים נביא את
תשובות הרבנים הגאונים שליט"א
עמכם הסליחה

כוונת התפילה

בוא וראה גודל מעלת אבותינו הקדושים!

הקב"ה מנע ילדים מיצחק ורבקה במשך עשרים שנה כי הוא רצה שיתפללו. הבה נתבונן בזה באופן ריאלי. כאשר אנחנו כבר מתעוררים להתפלל עבור איזה דבר, אם עובר זמן קצר והתפלה אינה נענית אנחנו מתייאשים מהתפללות - קשה להמשיך להתפלל במשך תקופה ארוכה ברעננות ובהתלהבות כבתחלה.

אך אם הקב"ה משך את התפילות של יצחק עשרים שנה, פירושו של דבר שהקב"ה ציפה שהתפללות רק יתחזקו ויביאו את יצחק להתעלות עוד ועוד, ואכן כך קרה עד שלבסוף יצחק אכן נענה וזכה בולד.

איך מגיעים למדרגה כזו - שנצליח להחזיק בהתלהבות הראשונית ואף להוסיף עליה במקום שהתפללות ייחלשו במשך הזמן? דומה שהדבר תלוי בגישה לתפלה. אם מטרת התפלה היא להשיג את המבוקש, אכן אחרי זמן קצר אנחנו מתייאשים כשאנחנו רואים "שלא הולך לשכנע את הקב"ה".

אך ידוע מה שאמרו הקדמונים שהתפלה לא נועדה לחולל שינוי ב"עמדתו" של הקב"ה אלא אדרבה, הקב"ה תמיד מוכן לתת רק שאנחנו צריכים לעשות את עצמינו ראויים באמצעות התפלה. עיקר עניין התפלה הוא השינוי שהיא מחוללת בתוכנו כאשר באמצעותה אנו מפנימים היטב את המודעות להקב"ה ואת הידיעה שהכל בידו.

השגת המבוקש - זהו רווח צדדי ביחס להשגות הנשגבות שאנו משיגים על ידה. יצחק הבין את כל זה, ולכן ככל שהוא התפלל ולא נענה הבין שהקב"ה עדיין מצפה לעוד התעלות ועוד התעלות, ולכן התלהבותו בתפילה הלכה וגברה עם הזמן במקום לדעוך.

וכשנבין את המטרה האמיתית של התפלה - זו היא עיקר התועלת.

בעל חובות הלבבות כותב (בשער חשבון הנפש פרק ג' חשבון ט'): "וראוי לך אחי שתדע כי כונתנו בתפלה אינה כי אם כלות הנפש אל האלקים, וכניעתה לפניו, עם רוממותה לבוראה, ושבחה והודאתה לשמו, והשלכת כל יהביה עליו".

יש לשים לב לכך שכאשר האדם נצרך לאיזה דבר או שהוא נתון רח"ל במצוקה, עליו לבקש מלפני הקב"ה בהרגשה שבזה הוא משליך את הבעיה מעליו - אין לו כבר מה לדאוג! זו היא צורת תפלה אמיתית. תפלה כזו תביא את האדם להצלחות בעולם הזה אך הקרן, דהיינו ההשגות הנשגבות שהוא השיג באמצעות תפלתו, קיימת לו לעולם הבא!

שבת שלום

הרב בנימין יעקובסון - מערכת 'היכלי תורה'

» » » "עוז וזדר" של "עוז וזדר" » » » מסכת ראש השנה לומדים עם המהדורה החדשה של "עוז וזדר" » » »

פרטים בעמוד אחרון

החומר בעלון מתוך מתיבתא

הגמרא של לומדי הדף היומי
לפרטים ועשיית מנויים

1800-22-55-66

העלון יו"ל ע"י המרכז העולמי להפצת הדף היומי
"זכרון משה" טל: 02-5377604

העלון מופץ בלמעלה מ-10,000 תיבות דוא"ל ע"י רשת "היכלי תורה"
טל: 02-5377604 פקס: 03-5422711 דוא"ל: Tora10@bezeqint.net
להצטרפות לקבלת העלון נא לשלוח אמייל לכתובת הנ"ל.
הערות והארות יתקבלו בברכה!

This bulletin is available in English too! To subscribe e-mail us at tora10@bezeqint.net

יום שישי ג' כסלו

צילת כ"ח

נטילת חפץ שלא מידיעת בעליו כשברור שבעליו היה מסכים לכך

כתבו התוספות (בי"מ כב. ד"ה מר זוטרא), שלפי ההלכה פוסקים כאביי שסובר שיאוש שלא מדעת לא הוה יאוש, כמו כן אם אדם יודע שאם היה מבקש מחברו חפץ פלוני היה נותנו בחפץ לב, אף על פי כן אסור לו לקחתו שלא בידיעתו, שכיון שבשעת הלקיחה הרי אינו יודע ואינו מתרצה ורק לבסוף כשישמע הוא יתרצה, אם כן יאוש שלא מדעת לא נקרא הסכמה והרי הוא גזל שהרי אינו שלו. אך הש"ך (ח"מ סי' שנח ס"ק א) פסק שדבר שאדם יודע שחברו היה מתרצה בלב שלם לתת לו, מותר לו לקחת את החפץ שלא בידיעתו (והג"א והמרדכי כתבו כתוס', והר"ן והריטב"א ועוד ראשונים כתבו כש"ך). והרבה פוסקים חולקים על הש"ך לדינא, וגם בשו"ע הרב (הלכות מציאה ס"ד) כתב שאפילו אם ברור לו שכשיודע לבעלים שהוא נטלה אזי ישמח ויגילו מפני אהבתם אותו, אסור לו ליהנות בו בלא דעת הבעלים, לפיכך הנכנס לפרדס או לגינת חברו אסור ללקוט פירות שלא מדעת הבעלים. וכתב שצריך להזהר בזה שרבים נכשלים מחמת חסרון ידיעה [וראה שם בקונטרס אחרון שגם הר"ן וריטב"א אינם חולקים, וראה שו"ת מהרי"ט (ח"א סי' קנ), קצוה"ח (סי' שנח ס"ק א), מחנה אפרים (גזילה פ"ב), עונג יום טוב (סי' קיא), ועוד פוסקים שחולקים].

והגר"מ אריק בטל תורה הביא ראייה להיתר מסוגייתנו. שבגמרא מסופר, שפעם לקח רבי חייא ברבי חמשה דגים מתוך שבעה שהיו בבית אביו רבי, ואחיו רבי שמעון ברבי שנשארו לו רק שני דגים, לא הקפיד על אחיו על שנטל מאביו יותר מחלקו. והנה ברור שרבי לא נתן לחייא בנו חמשה דגים, שאם כן לא היה לרבי שמעון תרעומת על חייא אלא על אביו, אלא שנטל מדעתו בלי הסכמת אביו, ואף על פי כן היה מותר לר' חייא לקחתם כיון שודאי שאביו מסכים שבניו יקחו דגים מביתו. ואם כן מוכח כדעת הש"ך שאין איסור בדבר ושלא כדעת התוספות. אך כתב לדחות ראייה זו, שיתכן שכמה פעמים כבר היה רבי חייא מתפרנס משל רבי בידיעתו של רבי, ובמקום שכבר נתן לו כמה פעמים יתכן שכולם מודים לש"ך שמותר להוסיף ולקחת גם שלא בידיעתו.

אמר להם אף אנו אין רצוננו בכך (ביצה כ"ט)

פירוש אע"פ שאנחנו חכמים ולא גבירים בסף זה של ש' גרבי יין או שמן נחשב אצלנו ממון הרבה עכ"ז אין רצוננו ליהנות בכך. אי נמי כונתם לומר אף אנו בעת שבאנו לפניכם אין רצוננו בכך לתת את היין והשמן בסוג השבת גזלה אלא לחומרא בעלמא במדינת חסידות באנו, ואמרנו להם הואיל והחמרתם על עצמכם טוב שתעשו בהם תיקון כמו תיקון הושים בגזל. ונ"ל כי הם הביאום לגזברים לעשות בהם צרכי רבים בעניינים השייכים להקדש שהם חובת רבים. (אן יהויז'ט)

ממדור "כפתור ופריח" מתוך 'מת'בתא'

המשך (צילת דף כ"ט)

ובשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"א סי' פח) נשאל אם יכולים להשיב את המעות על ידי שיתנו אותם לצדקה, והשיב שודאי אין נתינת צדקה בכלל צרכי רבים, אלא צרכי רבים הוא כגון בניית מקוואות וכיוצא בזה, וכתב עוד שאף כשגזל מקופה של צדקה וצריך להשיב את המעות לצדקה צריך ליתן את המעות בחשאי שלא ידעו להחזיק לו טובה ולכבדו בזה שיחשבו שנדב עתה, שאם יתן באופן שיחשבו שנדב עתה ויחזיקו לו טובה ויכבדוהו על כך לא יצא ידי חובת השבת הגזלה.

יום שב"ק ד' כסלו

צילת כ"ט

גזל ואינו יודע ממי גזל - יעשה בהם צרכי רבים

בגמרא מסופר שאבא שאל בן בטנית אסף שלוש מאות חביות על ידי שבירר ששיעור זה הצטבר אצלו כשמדד יין לקונים ולא דייק במידות כיון שבשעת מויגת היין לקונים הרתיח היין והיה נפחו גדול משיעורו האמיתי, וגם חבריו הביאו שלוש מאות גרבי שמן ממיצוי המידות, ואמרו להם חכמים שמצד הדין אינם חייבים להחזיר את היין והשמן שבחביות שהביאו, כיון שהקונים יודעים שאם הם ממהרים ואינם מחכים עד שידייקו במידות הרי הם מפסידים קצת ולכן נחשב הדבר כמחילה מצידם. ואמרו הם לחכמים שאין רצונם להנות משל אחרים, אמרו להם חכמים שהואיל והחמירו על עצמם יעשו מהם צרכי רבים, כמו שלמדנו שמי שגזל ואינו יודע ממי יעשה בהם צרכי רבים, כגון בורות לשתיה עבור צרכי הרבים.

ובשולחן ערוך (ח"מ סי' שסו ס"ב) נפסק שמי שגנב ואינו יודע ממי גנב יעשה בהם צרכי רבים. וכתב הסמ"ע (סק"ה) שעשיית צרכי רבים היא כדי שיהנה הנגזל מהדברים הנעשים מדמי הגזילה. וכתב הערוך השולחן (ח"מ שם ס"ג) בביאור הענין לפי שעל ידי שיעשה בהם צרכי רבים יסבב ה' שהנגזלים או יורשיהם יהנו ממנו כפי ערך הגזילה וימחלו לו, והבא ליטהר מסייעין לו. ולענין מוכר שמרמה במידות ומשקלות נפסק להלכה (ח"מ סי' רלא סי"ט) שעונשו קשה מאוד כיון שאינו יכול לשוב בתשובה שלמה, כיון שגזל מהרבים ואינו יודע ממי גזל ואינו יכול להשיב את גזילתו (יבמות כ"א). וביאר הסמ"ע (שם ס"ק לד) שאף שצריך הוא לעשות צרכי רבים מממון זה כדי להחזיר את הגזילה, מכל מקום תקנה זו של עשיית צרכי רבים אינה תשובה הגונה, וחייב אדם להשתדל מאוד לברר ממי גזל ולהחזיר לו או ליורשיו. ומקור הדברים ברש"י (יבמות שם) וברשב"ם (ב"ב פח): ותוס' (ב"ב לה: ופח):.

ואם ברור לגנב שהנגנב לא יהנה ממון זה אם יעשה בהם צרכי רבים, וכגון שנמצא במדינה רחוקה ואינו יכול להגיע אליו, או שאינו יכול לעשות צרכי רבים, נסתפקו הפוסקים האם חייב לפחות להוציא את הממון מתחת ידו, או שאז נפטר הוא מחיובו ויכול להשתמש ממון זה (ראה פתחי חושן גזילה פרק ד סי"ט מדברי הפוסקים). ובשו"ת ישמח לבב (או"ח סי' ג) נשאל אם יכולים להשתמש במעות אלו להדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, והשיב שנראה שאין חשובה השבה אלא בדבר המתקיים כמו בורות שיחין ומערות, שבוה קרוב הדבר שתבוא הנאה לנגזל עצמו ואם לא יבוא הוא יבוא בנו או בן בנו ברבות הימים ויהנו ממנו, מה שאין כן במצוה עוברת שאפשר וקרוב להיות שלא יהנה הנגזל מהגזילה ואין זו חשובה השבה. שלא אמרו יעשה בהם צרכי רבים אלא מטעם זה כמו שכתב הסמ"ע (המובא לעיל) שעשיית צרכי רבים היא כדי שיהנה הנגזל מהדברים הנעשים מדמי הגזילה, ואם מסתבר שלא יהנה ממנו לא הוא ולא זרעו אין זו השבה כלל. וכיוצא בזה כתב בשו"ת אור שמח (ח"ב סי' מז) לדייק מדברי הירושלמי שאין מועלת חלוקת ממון לרבים, אלא צריך לעשות דווקא דבר המתקיים שיהיו פירותיו מצויים, שאז יש סברא לומר שגם הנגזל או יורשיו יהנו מפירותיו של מעשיו. ומכל מקום מסיק שאף שלשון המאירי בסוגייתנו הוא שיעשה בהם צרכי רבים שיהיה הדבר מצוי להנות בה הבעלים, ומשמע מזה שאין מועיל תשובת צרכי רבים במקום שאין הנגזל או יורשיו שם, מכל מקום בזמן הזה יש למצוא היתר על פי מה שנתפרסם בשם ר' חיים מוואלאוין שעניי כל כולל הם עניי עירך ועניי ארצך, וכולם נהנים ממה שתומכים בהם, ואם כך אפשר שנתנת ממון לעניי הכולל נחשבת צרכי רבים בין לעניים ובין לעשירים.

יום ראשון ה' כסלו

צִנְה לִי

איסור מחיאת כפיים בשבת ויום טוב

בגמ' מבואר שאסור למחות כפיים או לרקוד בשבת ויום טוב, שגזרו חכמים שמא יבוא לתקן כלי שיר, אלא שבזמן הגמרא היו מוחים כפיים בשבת וחכמים שבדור לא מחו על כך, לפי שכל כך היו רגילים בזה שאפילו אם ימחו חכמים בכל אופן ימשיכו לעשות כן, ומוטב יהיו שוגגין ועל יהיו מזידין. וכתבו התוס' (ד"ה תנן), שכל האיסור היה בזמן הגמרא, אבל בזמנינו שאנשים אינם יודעים איך עושים כלי שיר, מותר למחוא כפיים. ולהלכה פסק ה**שו"ע** (סי' שלט ס"ג) שאסור למחוא כפיים, וראה אליבא דהילכתא (להלן לו): מדברי הרמ"א ופרטי דינים נוספים בזה.

וכתב ב**שו"ע** (סי' שלח ס"א) שאסור להשמיע קול שיר על ידי כלים מאותו טעם שאסרו למחוא כפיים גזירה שמא יתקן כלי שיר, ובאיסור זה נאסרו גם כלים שאינם עשויים לשיר, וכגון כפית וכדומה. ודווקא כשמתכוין להשמיעו בנעימות קצת כדרך שיר, כגון מה שנותנים מים בכלי מלא נקבים ומטיף על כלי מתכת כפוי טיף טיף אחר טיף כפי שישמע קול נעים בשביל החולה שישן שקול נעים מרדומו, אסור לעשות כן לבריא מפני שהוא כעין קול של כלי שיר. אבל אם מטיף בחזק כדי שיקץ הישן מותר אף לבריא כיון שאינו כעין קול של כלי שיר בנעימה ובנחת. וכן להקיש על הדלת כדי שיפתחו לו וכן כל כיוצא בזה מקול שאינו דרך שיר מותר להשמיעו (שו"ע שם ומשנה ברורה סק"ב).

וכתב ב**משנה ברורה** (סי' שלח סק"ו) שמותר בשבת להוציא את הספרי תורה עם הפעמונים שעליהם אף שהם משמיעים קול, כיון שהתירו להשמיע קול במקום מצודה, והוא גם כן צורך מצודה כדי שישמעו אנשים את קול הפעמונים וידעו לקום לכבוד הספר תורה. וב**שמירת שבת כהלכתה** (פכ"ח הערה צד) העיר בשם הגרש"ז אויערבך, שצ"ע אם בזמנינו מותר להשמיע קול בפעמוני הספר תורה, כיון שאין שייך הטעם שישמעו אנשים ויקומו שבלאו הכי עומדים ואין עושים את הפעמונים אלא לכבוד. אך ב**שו"ת שבט הלוי** (ח"א סי' סא) כתב שגם הפוסקים שדנו לאסור השמעת קול בפעמונים של ספר תורה לא דברו אלא בפעמונים גדולים קצת ששומעים קולם על כל פנים, אבל כיום שעושים פעמונים בכתר של תורה שכמעט אין שומעים אותם ואין נעשים רק לנוי בעלמא פשיטא שמותרים.

עוד כתב ב**משנה ברורה** (סי' שלט ס"ח) בשם האחרונים, שבשמחת תורה מותר לכל הדעות לרקוד לכבוד התורה, אלא שדווקא לרקוד ולמחוא כפיים התירו, אבל לא לקשקש בפעמונים או בשאר דברים המשמיעים קול. ולפי זה יש להקפיד להוריד את הפעמונים מעל הספרי תורה בזמן שרוקדים, שהרי משמיעים קול על ידי הרקידה. ולדברי השבט הלוי הנ"ל יש להתיר לרקוד בספרי התורה כשפעמונים קטנים עליהם.

דין צעצועים שמשמיעים קול

מותר לתת לילדים קטנים לשחק במשחקים שמשמיעים קול (**שמירת שבת כהלכתה** פט"ז סעי' ג), אולם לגדול אסור לקשקש ולהשמיע קול במשחקים אלו, ואפילו שעושה כך בשביל התינוק, ואם התינוק בוכה ומצטער אפשר להקל על כל פנים כלאחר יד (שם הערה יא). ובכלל בזמנינו שיש משחקים מיוחדים לתינוקים, וכל מי שרואה ושומע את הקול יודע שהוא ממשחקי הילדים, יש להקל אפילו לגדול לעשות כן בשביל הקטן (שם בשם הגרש"ז אויערבך, וראה שו"ת באר משה ח"ה סי' פג, ח"ו סי' כז).

יום שני ו' כסלו

צִנְה לִי

השתמשות בשבת בלבנים שנשארו מבניה

בגמרא מבואר שלבנים שנשארו מבניית בנין מותר לטלטלם בשבת, כיון שראוי להישען עליהם בשבת ואינם מוקצים עוד לבניה, וכן נפסק ב**שולחן ערוך** (סי' שח סעי' ז). וכתב ב**משנה ברורה** (סי' ק"ע) בשם האליה רבה שאין צריך לייחדם לישיבה ובסתמא מותר גם כן להשתמש בהם, אך הביא שיש מחמירים בזה ומקורו בתוספת שבת בשם תשובת הרא"ש. ובספר **ברית עולם** (דיני מוקצה מחמת גופו סל"ב) כתב שאם לא חשב מערב שבת על הלבנים להשתמש בהם הרי הם אסורים כדין מוקצה מחמת גופו, וחכם אחד הקשה לו (שו"ת אז נדברו ח"ב סי' נג) שאין להורות בהחלט לאסור להשתמש בהם כשלא יחדום, שאף במשנ"ב כתב רק שיש מחמירים בזה. וסיפר שם שבעת שנגמר בית המדרש המפואר של גדול אחד והלכו להתפלל בו בשבת ונשארו כמה לבנים מהבנין ולקחום לשבת עליהם, ומחה בהם אדם פשוט אחד, ואותו חכם אמר לו שיפה עשה אותו בחור כיון שמותר להשתמש בלבנים שנשארו מהבנין גם אם לא יחדום לכך מערב שבת.

והשיב באז נדברו שודאי יש לחשוש לדעת הרא"ש שלא התיר אלא ביחדום לכך, ומה גם שעיקר טעמו לאיסור הוא כיון שבזמנינו אין רגילים להשתמש בלבנים העומדות לבנין לתשמישים אחרים ואם כן יש בהם דין מוקצה לדברי הכל. וכן כתב ב**שו"ת שבט הלוי** (ח"ה סי' מ) שצריך עיון אם דין זה של היתר התשמיש בלבנים העומדות לבנין שייך גם בזמנינו, כיון שבמציאות הלבנים שנותרים מהבניה אינם משמשים לשבת עליהם ולא לעוד שום תשמיש, ויש לומר שמוקצים הם.

הפקעת חותמות שבקרקע בשבת

בגמרא מבואר שחבליים שנקשרו לדבר מחובר לקרקע, וכגון דלדלת של בור, מותר לפתוח את הקשר בשבת כיון שאינו קשר של קיימא, שעומד הוא להיפתח. אבל אסור לפרק את החבל או לחתוך את החבל, כיון שדבר זה דומה למלאכת סותר. אבל אם החבליים קשורים לכלים שאינם מחוברים לקרקע מותר אפילו לפרק את החבל או לחתוך את החבל. וכתב ב**שו"ע** (או"ח סי' שיד סי' י) שכל האיסור בהפקעת חותמות משום סותר הוא דוקא כשעשוי לקיים על מנת שלא להסירו בשבת, אבל אם אינו עשוי לקיים כלל, מותר. ומטעם זה מותר להתיר דף שמשמיץ אותו לפני התנור ושורקין אותו בטיט, כיון שאינו עשוי לקיום. וכן פסק עוד ב**שו"ע** (סי' רנט ס"ז). ולפי זה כתבו הפוסקים שמטעם זה מותר לפתוח דלתות של פתחים ושל חלונות כשהם קבועים במקומם, כיון שאין הם עשויים לקיום לעמוד כך בסגירתם, וסופם לינטל כדי שיוכלו להשתמש בפתח להכניס ולהוציא ממנו. וגם אם אין פותחים את הדלת בכל יום אלא שרגילים תדיר לפותחה, אין היא נחשבת לקבועה ומותר לפתחה בשבת, וכמבואר בדברי רש"י בסוגייתנו (ד"ה שאינם) שכל שעשוי להתיר תמיד אינו קבוע (ראה שו"ת מהרש"ג ח"א סי' ס, איל משולש קושר ומתיר עמ' קמו). אבל אם הדלת עשויה לעמוד סגורה למשך זמן רב, יש מקום לחשוש בפתחתה משום סותר בנין [אך ראה מנוחת אהבה (פכ"ג הע' 58) שציידד להתיר בכל גווני כיון שנפתחת על צירים ואינה נעשית כחלק מהבנין, וראה עוד שו"ת באר דוד (סי' ז)].

ומטעם זה מותר גם לפתוח ולסגור ברזי מים שבבתים אף שהברזים פותחים וסוגרים את פתח הצינור שממנו מגיעים המים, וצינור זה מחובר לקרקע הוא ואם כן הרי זה כבונה וסותר פתח המחובר לקרקע, ומכל מקום כיון שהברז עשוי לפתחו ולסגרו תדיר אין בו משום בונה ומשום סותר וכמבואר (ראה מנוחת אהבה פכ"ג סכ"ז).

יום שלישי ז' כסלו

צִיָּה ל"ג

הנמכת להבת הגז ביו"ט כשיכול להדליק אש אחרת קטנה יותר

במשנה מבואר שמותר לדחוק את אפר התנור כלפי הקרקע כדי שלא תישרף הפת בתנור, ובשו"ע נפסק (סי' תקז ס"ד) שבתנורים שלנו כיון שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה מותר לגרוף את התנור מהאפר והגחלים, שאף על פי שהוא מכבה אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים שאין בו איסור אף שהמים היוצאים מהבשר מכבים מעט את האש.

ולפי זה כתב בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"א סי' קטו) שמותר להקטין את האש ביום טוב על ידי שיסובב את ברז הגז, אם הקדירה שעל גבי האש נשרפת ויש חשש שהתבשיל יקדח. ואף אם יכול להניח את האש הגדול ולהדליק אש אחר שיהיה קטן ולהניח עליו את הקדירה, יכול הוא להקטין אש זו ולא להדליק אש אחרת, שכיון שהוא לצורך התבשיל אין חלוק בין הדלקה לכבוי כיון שגם כבוי מותר לצורך אוכל נפש וכמבואר. ושם (אוי"ח ח"ד סי' קג) הקשו עליו מדברי המשנה ברורה (סי' תקיד סק"ו) שכתב בשם המגן אברהם שאין היתר לכבות אש ביום טוב לצורך אוכל נפש אם יש לו אש ממקום אחר, וכתב לתמוה על שלכאורה נראה שאין מקור לדברי המג"א, וכתב לבאר בכוונת המג"א שלהקטין האש שבווערת בעצים ברוב הפעמים צריך לכבות הרבה, וגם כשדי בכיבוי בקעת אחת גם כן צריך לכבות בהרבה מקומות ממנו, ואילו הבערה נעשית ברוב פעמים בפעם אחת, ולכן ריבוי הפעמים שעושה בכיבוי הוא חמור מהבערה שנעשית בפעם אחת, ולכן כתב המג"א שעדיף להדליק מלכבות. אבל בהגעזו שהבערה והכיבוי שוין שאת שניהם עושים במעשה אחד, גם להמג"א מותר להקטין את האש אף אם יש משום כיבוי בהקטנת אש הגעזו, ואין צריך לעשות אש אחר אלא יקטין הגעזו שהקדירה עומדת עליו, ואדרבה צריך דוקא להקטין הגעזו משום שגם כשיש איסור כיבוי שהוא שלא לצורך אוכל נפש אין איסור בכיבוי אלא מדרבנן לרוב השיטות, והבערה יש בה איסור דאורייתא.

ובשו"ת חלקת יעקב (אוי"ח סימן פג) האריך לרדן בזה ללמד זכות על הנוהגות להקטין את השלהבת ביום טוב לצורך בישול, ומסיק שודאי אם אפשר לדקדק תיכף בתחילת הבישול לעשות שלהבת קטנה כדי שלא לשרוף את התבשיל ולא תעלה הרתיחה ולא יצטרכו להקטין את השלהבת תבא עליו ברכה, אבל במקום שהשלהבת כבר גדולה או שאר האפשרויות שאי אפשר להסתפק בשלהבת קטנה, המקיל בזה אין צריך למחות בחוזק יד, אבל בשביל איבוד ממון לבד שריפת הגאז אין להקל.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' נו) כתב לענין הקטנת הגאז בשביל שלא להקדיח את התבשיל, שהעיר אותו ת"ח גדול אחד שאין להורות היתר בזה, שדוקא אם אי אפשר בענין אחר מותר, והרי כמה פעמים אפשר לבשל ולהציל את הקדירה והתבשיל באופן שלא יצטרך לכבות, ועוד כמה דינים המקושרים בזה, והנשים והמון העם אינם יודעים מזה, ובאים לידי חילול יום טוב (וראה עוד שו"ת באר משה ח"ח סי' קכח, קנין תורה ח"ב סי' צח).

יום רביעי ה' כסלו

צִיָּה ל"ג

נשמה יתירה ביום טוב

בגמרא מבואר שמותר להריח בשמים ביום טוב ואין חוששים שמא יבוא לקטום את הבשמים באיסור. והקשו התוס' (ד"ה כי היונין) לפי זה, מאיזה טעם אין מברכים על הבשמים בהדלה שמבדילים ביום טוב שחל במוצאי שבת, שאין לומר שהטעם הוא כיון שחוששים שמא יקטום שהרי בסוגייתנו מבואר שאין חוששים לזה. ואם הטעם הוא כיון שכל מה שמברכים על בשמים במוצאי שבת הוא משום נשמה יתירה שהיתה בשבת ונסתלקה במוצאי שבת וכדי להשיב את הנפש מריחים בשמים, וביום טוב יש נשמה יתירה ולכן אין צריך לברך ביום טוב שחל מוצאי שבת על הבשמים, אם כן במוצאי יום טוב יצטרכו לברך על הבשמים כיון שאז יוצאת הנשמה היתירה של יום טוב. ותירצו שלעולם אין נשמה יתירה ביום טוב ומטעם זה אין מברכים על הבשמים במוצאי יום טוב, ומה שאין מברכים על הבשמים במוצאי שבת שחל בו יום טוב הוא כיון שיש לו מאכלים חשובים וטובים ומתיישבת דעתו גם בלי ריח הבשמים. וכן נפסק להלכה (ראה משנה ברורה סי' תצא ס"ק ג).

אמנם דעת הרשב"ם (פסחים קב: ד"ה ושמואל) היא שיש לאדם נשמה יתירה ביום טוב, וכתב שלכן אין מברכין על הבשמים במוצאי שבת שחל בו יום טוב. ועל דרך זה היא שיטת האור זרוע (ח"ב סי' צה וסי' רפא) שמברכים על הבשמים במוצאי יום טוב ובמוצאי יום הכפורים. אך דעת רבינו תם (הובא בשו"ת בעלי התוס' איגוס סי' י) היא להיפך, ולדעתו ביום טוב שחל במוצאי שבת מברכים על הבשמים, ובמוצאי יום טוב ומוצאי יום הכפורים אין מברכים על הבשמים. אך להלכה נפסק שבמוצאי יום טוב אין מברכים על הבשמים, וביום טוב שחל להיות במוצאי שבת גם כן אין מברכים על הבשמים וכדעת התוס' בסוגייתנו, ובמוצאי יום כיפור נוהגים שלא לברך על הבשמים כיון שביום כיפור אין נשמה יתירה בגלל התענית (משנה ברורה סי' רצז ס"ק ב, סי' תרכד ס"ק ה). ולענין יום הכפורים שחל בשבת, דעת הרבה פוסקים שיש לברך על הבשמים וכ"כ המשנה ברורה (סי' תרכד ס"ק ה) דלא כהשו"ע (שם סעי' ג), וכ"כ הערוך השולחן (שם סעי' א) ועוד פוסקים. ובבירור הלכה (ח"ג עמ' קמו) הביא שבלוח א"י להגרימ"ט כתב שבמוצאי יום הכפורים שחל בשבת הוא ספק אם מברכים על הבשמים והמנהג הוא לברך על הבשמים בתוך סדר ההבדלה ולא אחר כך מספק, ולענין יום טוב שחל בשבת פשוט שמברכים על הבשמים במוצאי היום.

ודעת המקובלים היא שגם ביום טוב יש נשמה יתירה, והביא בספר בית שמוחה (ריני נשמת ס"א) שמטעם זה אומרים תפילת נשמת גם ביום טוב. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' א) דן בזה לענין דין פנים חדשות בסעודת שבע ברכות ביום טוב, שלענין שבת ההלכה היא שאין צריך פנים חדשות בשבת כדי שיוכלו לברך את שבעת הברכות, ובשו"ע (אה"ע סי' סב ס"ח) כתב כן בין לענין שבת ובין לענין יום טוב. והביא מסדור תפלת החדש (ליוורנו, דף רנט דיני ברכת אירוסין דין ז) שכתב הטעם שבשבת אין צריך פנים חדשות, שהוא מחמת הנשמות היתירות אשר כל איש נחשב לבריה חדשה ממש ופנים חדשות הראויות לו ברכות. וקרוב לזה כתב בערוך השולחן (אה"ע סי' סב סכ"ח). ולפי זה העיר שלדברי התוספות בסוגייתנו שביום טוב אין נשמה יתירה, היה מן הדין שביום טוב כן יצטרכו פנים חדשות ואין דין יום טוב כדין שבת בזה. ויישב על פי מה שכתב בטור ברקת (סי' תצא סק"א) מדברי הוזה"ק והתיקונים שגם ביום טוב יש נשמה יתירה, אלא שאינה במדרגת נשמה יתירה של שבת. ויתכן שדברי התוספות בסוגייתנו אינם סותרים לזה, אלא שכיון שהנשמה היתירה של יום טוב אינה במדרגת הנשמה היתירה של שבת לכן צריך לברך על הבשמים כשמסתלקת הנשמה של שבת אף שנשארת נשמה של יום טוב, ובמוצאי יו"ט אין צריך לברך על הבשמים כיון שאין איבוד נפש גדול כל כך.

כפתור ופרח

אמרות קודש מגדולי ישראל
לפי סדר הדף היומי

אמרו להם אך אנו אין רצונינו בכך (ביצה כ"ט.)

פירוש אע"פ שאנחנו חכמים ולא גבירים בסף זה של ש' גרבי יין או שמן נחשב אצלינו ממון הרבה עכ"ז אין רצונינו ליהנות בכך. אי נמי כונתם לומר אף אנו בעת שבאנו לפניכם אין רצונינו בכך לתת את היין והשמן בסוג השבת גולה אלא לחומרא בעלמא במדינת חסידות באנו, ואמרו להם הואיל והחמרתם על עצמכם טוב שתעשו בהם תיקון כמו תיקון הושים בגזל. ונ"ל כי הם הביאום לגזברים לעשות בהם צרכי רבים בענינים השייכים להקדש שהם חובת רבים. (בן יהוידע)

המצפה לשלחן חבירו עולם חשון בעדו וכו' רב חסדא אמר אך חיינו אינם חיים (ביצה ל"ב.)

מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדשן עצם. הכונה כי בכל עניני עוה"ז יש מקבל ומשפיע וכנאמר (בראשית א כז) 'זכר ונקבה ברא אותם', מעצמו מובן כי המשפיע שמח כי יוכל להשפיע, לא כן המקבל לא יערב לו לקחת מתנות מבני אדם, אשר ע"כ אמרו חכז"ל (ביצה לב): המצפה לשלחן חבירו חיינו אינם חיים. אבל בדברי תורה לא כן הדבר, כי אף אמנם מה מאוד נעמה חלק המשפיע, ואין ספק כי אשר חננו ה' להיות מאור עינים להאיר עיני זולתו בתורה, ודאי דבר זה ישמח לב המשפיע ההוא, המאיר עיני זולתו, אבל גם 'שמועה טובה תדשן עצם' גם חלק המקבל טוב ונעים הוא, כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוץ תבואתה. (אית חן, 147)

שלשה חיינו אינם חיים ואלו הן המצפה לשלחן חבירו ומי שאשתו מושלת עליו (ביצה ל"ב.)

ומי שאשתו מושלת עליו ויש גורסין מי שאשתו מקללתו והיא היא כי אשה רעה צרעת לבעלה ומצורע חשוב כמת ואשה רעה מר ממות וכן יסורין קשים ממות כדאי' אלמלא נגדוהו לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחי לצלמא ויתורץ בלגיותינו יכפר עלינו ויבא הגאולה במהרה בימינו אמן.

אפשר לומר הכוונה היא כיוון דחיותו ביד חבירו כל שעה הוא יראה שמוא יעזבו ונמצא מת ברעב, וכן מי שאשתו מושלת עליו מסתמא שאינו אוהבה וכתוב ראה חיים עם אשה אשר אהבת, וכן מי יסורין מושלין בגופו מבטלין אותו מתלמוד תו' ומלעשות מצוה וכתוב כי הוא חייך ואורך ימיך, ומי שאין לו אלא חלוק אחד הכנים רוחשים בגופו ונחשב כמת שרוחשים בגופו התולעים. (סיון יסקה)

ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה (ביצה ל"ב.)

ונראה כי פ' אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם, היינו כל חומר שיש לחלול השם על שאר עבירות דאם לא כן, לא הו' לומר רק נפרעין ממנו בגלוי ואחד [שוגג וא'] מזיד, ומדאמר בחלול השם, ר"ל כל חומר שיש לחלול השם אחד שוגג ואחד מזיד שוה, ומפני שמשמע מתוך המשנה שאין חלול השם דומה לשאר חטאים, ולכך אמר תנן התם אין מקיפין בחלול השם, כלומר תנן החומר שיש לחלול השם יותר מן שאר חטאים אחד שוגג ואחד מזיד שוה בחומר הזה, וא"כ תנן שאין מקיפין בחטא של חלול השם לשאר חטאים, ולשון מקיפין דנקט כמו אין מקיפין בבוני (חולין מו:), דהיינו אין סומכין זה לזה, וכמו אין מקיפין שתי חביות (ביצה לב): שפירושו אין סומכין שתי חביות, ור"ל דאין סומכין חלול השם לשאר עבירות לחבר אותם ביחד. (תשובי אגדות למהר"ח כ"ג)

החומר ממדור "כפתור ופרח" מתוך מתיבתא הגמרא של לומדי הדף היומי לפרטים ולהזמנת חוברת דוגמא חנם חייגו 1800-22-55-66

עשה עכשיו מני **מתיבתא** במחיר מיוחד
חייג למוקד המנויים: 1800-22-55-66
לומדים עם מתיבתא

דברים הקובעים למעשר

בגמרא מבואר שפירות שהוקצו ליבוש וייחודם לאכילה בשבת מתחייבים הם במעשר, כיון שכתוב (ישעיהו נח יג) וקראת לשבת עונג, ומכאן שאכילת שבת חשובה והיא קובעת למעשר אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו. והסתפק בצל"ח (להלן לה. ד"ה ונתתי) אם דווקא שבת קובעת למעשר או אפילו יום טוב קובע למעשר. וביאר שיש לומר שדווקא שבת שכתוב בה וקראת לשבת עונג קובעת למעשר, אבל יום טוב אינו קובע כיון שלא נאמר בה לשון עונג ואין בה חיוב אלא שמחה בבשר ויין, ובהם לא שייך חיוב תרומות ומעשרות. וכתב שמצא בפני יהושע בסוף המסכת (מ. ד"ה אלא) שכתב בפשיטות שדווקא שבת קובעת למעשר ולא יום טוב. ובחידושי המאירי (ביצה לה) שנדפסו אחר זמנם מפורש שיום טוב אינו קובע למעשר (וכן כתב בשער המלך מעשר פ"ה הכ"ג בשמו), אבל השער המלך (שם) מסיק בדעת הרמב"ם שגם יום טוב קובעת למעשר כמו בשבת, כיון שגם ביום טוב שייך מצות עונג יום טוב (ראה פתחי תשובה יו"ד סי' שלא ס"ק יא, וראה פירוש יוסף כי תשא פל"א פט"ז שאסף הדעות בה).

בשפת אמת (פסחים לה.) כתב לחדש, שמי שעשה מצה מתבואה של טבל שלא ראתה פני הבית ולא נתחייבה בתרומות ומעשרות, שדינה הוא שמותרת באכילת עראי ולא באכילת קבע, אינו יוצא ידי חובתו במצה זו, כיון שמצת מצוה קובעת למעשר כמו שאמרו בסוגייתנו שמצוות עונג שבת קובעת למעשר. ואפילו לדברי הצ"ח שיום טוב אינו קובע למעשר, היינו משום שלא שייך בבשר שלמים תרומות ומעשרות, אבל במצה ששייך בה תרומות ומעשרות הרי היא קובעת למעשר ואינו יוצא בה ידי חובתו כשהיא טבל.

ובתשובת מהר"ח אור זרוע (סי' עא) כתב שכמו ששבת קובעת למעשר כמו כן אכילת שבת קובעת לפת הבאה בכיסנין לברך עליה המוציא. וכתב המהרש"ם (דעת תורה סי' קסח סי' וסי' רעא סי' ד) בשם תשובת הרא"ש (כלל בה ס"ב) שכתב על דרך דברי מהר"ח אור זרוע, שאסור לשתות מים לפני קידוש בשבת ויום טוב כיון שאכילת שבת ויום טוב קובעת למעשר וכמו כן היא קובעת את שתיית המים שלא תיחשב שתיית עראי. וכתב המהרש"ם שמוכח מדבריו שגם יום טוב קובע למעשר ושלא כדעת המאירי והצל"ח.

מפני שצריך לחסמן (ביצה ל"ד.)

רבי אלעזר חסמא. פירשו רבותינו בירושלמי, שיצא לעיירות ושאלו ממנו הלכות ולא ידע להשיבם, וחזר לעירו ולמד הרבה והיו קורין לו חסמא על שם שחזר ונתאמן ונעשה חסום באומנותו. כמו מפני שצריך לחסמן, דרעפים, במסכת ביצה (לד.) וכן הלשון בויקרא רבה בסדר אחרי מות בפרשה ראשונה ר' אלעזר חסמא אזל לחד אתר. אמרו ליה חכים ר' למופרס על שמע. אמר להו לאו, אמרו ליה חכים ר' למיקרב קדם תיבותא. אמר להו לאו. אמרו ליה על מגן צווחין לך ר'. נתברכמו פניו והלך אצל ר' עקיבא רבו. אמר לו למה פניך חולניות. תני ליה עובדא, א"ל צבי ר' דיוסף, אמר להו אין, אלפיה, לבתר זימנא אזל להויה אתר, אמרין ליה חכים ר' למופרס, אמר להו אין, למיקרב, אמר להו אין, אמרין ליה הא חסים ר' אלעזר, והוו קרוו ליה ר' אלעזר חסמא. לשון משניטל החיסום דסכין (כלים פ"ג משנה ד').

(פירוש ב"ב החתיו ויט"ר ע"ב מסכת אבות, כ"ג)

חתון "פיני הלכה"
מתיבתא

דיני חשמל ביום טוב

הדלקת חשמל ביום טוב

מבואר במשנה (ל"ג.) שאסור להדליק אש ביום טוב, לא על ידי שפשוף חתיכות עץ או אבן זו בזו, ולא על ידי סוג עפר שמוציא ניצוצות כשחופרים בו, ולא על ידי רעפים שעל הגג שהתחממו עד כדי שאפשר להוציא מהם אש, ולא על ידי כלי זכוכית מלאה במים שמונחת כנגד השמש שדרכה להצית אש בקש שמונח נגש קרני השמש. ונתבאר בגמ' (לג:) הטעם שכל אלו אסורים, לפי שהמדליק אש כזו הרי הוא מוליד ביו"ט, וכל דבר שנולד ביו"ט אסור, שגזרו בו רבנן לפי שדומה לעושה מלאכה (רש"י ביצה כג. ד"ה דקמוליד), וכך נפסק בשולחן ערוך (סי' תקב ס"א) שאין מוציאין אש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר.

ולפי זה דנו האחרונים לאסור הדלקת מאור החשמל בשבת משום איסור מוליד, והסכימו הרבה האחרונים שכיון שפעולת החשמל נוצרת על ידי חיבור המנורה לזרם ואז נוצרת אש חדשה, הרי זה מוליד אש על ידי הדלקת החשמל, וכן דעת הבית יצחק (יו"ד השמטות לסי' לא) ועיקר ראיתו מדין מוליד ריח (לעיל כג.), וכן דעת האחיעזר (נדפס בקובץ הדרום תשל"א חוב' לב עמ' 43, וראה שו"ת אחיעזר ח"ג סי' ס) והצפנת פענח (סי' קו) החלקת יעקב (או"ח סי' עג) ועוד גדולי אחרונים, ודלא כאותם שחושבים שהאש נמצאת בגוף החוטים ולחיצת המותג רק גורמת להם לפעול, וטעות הוא כי ידוע שדווקא לחיצת מותג החשמל מולידה אש מחדש שנכנסת מהגוף חימום לתוך חוטי החשמל (וראה עוד מנחת יצחק ח"ג סי' לח, הסכמת רח"ע לספר מאורי אש, חזון נחום או"ח סי' ל, לבושי מרדכי תניינא או"ח סי' צא, ושו"ת מהרש"ג חלק א סי' סד).

והסכימו הפוסקים שכל דבר שמגדיל את זרם החשמל, כגון הגברת אור החשמל על ידי כפתור המיועד לכך, או הגברת תנור חימום על ידי כפתור המיועד לכך, אסור לעשות כן ביום טוב, כיון שבהגברת החשמל נוצר אש חדש [ע"ע שו"ת באר משה (ח"ח סי' קלט). אך במקום שרק הזרם גובר, ראה מערכי לב (פ"ב ס"ז), קובץ מאמרים (עמ' 54, 93) להרשז"א שהתיר לדעת שו"ע הרב (סי' תקיא ס"ז) שכתב שאין איסור מוליד במוסיף מאותו המין, אך עי' מג"א (שם ס"ק יא) ומשנ"ב (ס"ק כו), שמשמע שאף מאותו המין אסור, ולפי זה אסור להגביר הזרם.]

האם מותר להדליק חשמל ביום טוב ע"י גרמא בשעון שבת

יש שכתבו שאיסור הדלקת אש ביום טוב האסור מדין מוליד אינו אלא איסור מדרבנן (ראה שו"ע הרב סי' תקב ס"א, מאורי אש פרק ב), ואם כן יש להתירו על ידי גרמא לדעת הסוברים שאין איסור גרמא ביום טוב (ראה כלי חמדה פ' ויקהל אות ג בשם שו"ת חתם סופר), ולסוברים שאיסור הדלקת חשמל ביום טוב אינו אלא משום מוליד יוכלו להתירו על ידי גרמא. ואף שהדלקת החשמל על ידי הזזת המתג או לחיצה אינה נחשבת לגרמא אלא מעשה בידים ואסורה גם ביום טוב (ראה שו"ת חלקת יעקב שם סי' עד ושו"ת אחיעזר שם), מכל מקום יש להתיר להדליק חשמל ביום טוב על ידי גרמא, כגון בשעון שבת, שאם אדם רוצה להקדים את זמן ההדלקה על ידי הזזת המתגים בו. ואף שבשבת אסור לעשות כן, ביום טוב מותר כיון שגרמא הוא (ראה שמירת שבת כהלכתה פ"ג הערה ק).

שימוש בחשמל שנעשה בעבירה ביום טוב

כתב במשנ"ב (סי' תקב סק"ד) שבדיעבד אם עבר והוציא אש ביום טוב מהאבנים וכיוצא בזה מותר להשתמש בהם, ולכן נהגו הרבה אנשים שהחמירו שלא להשתמש בחשמל בארץ ישראל בשבת שנעשה על ידי יהודים מחללי שבת, מכל מקום ביום טוב משתמשים בחשמל, ובפרט בעת הצורך (ראה החשמל לאור ההלכה לגרש"א יודלביץ סי' ג פ"ב, אך ראה שש"כ פ"ג הערה ח בשם הגרשז"א ומאורות נתן פ"ג שאסרו גם ביו"ט).

בשורה משמחת וחשובה ללומדי הדף היומי

לרגל התחלת לימוד מסכת ר"ה בסדר הדף היומי

שיחול אי"ה ביום חמישי ט"ז כסלו

אנו מוציאים לאור גמרא

עם המדור המיוחד לשוחרי ההלכה "אליבא דהלכתא"

בצירוף מדור "מרחבי רקיע"

מדריך אסטרונומי למסכת ר"ה

בו יבואר חכמת התכונה ותנועת גרמי השמיים,

הגלגלים והמזלות, בליווי תמונות המחשה מאירות עיניים

את הגמרות ניתן להשיג

במוקד המנויים של "מתיבתא"

1800-22-55-66

מחיר מיוחד לשיעורים (מעל 10 גמרות)

